

B.I.N.

7105

G. VĂLSAN

ROMÂNII ÎN DELTA DUNĂRII LA
SFÂRȘITUL SECOLULUI XVIII

V. 3.

EXTRAS DIN «OMAGIU LUI I. BIANU»

CULTURA NAȚIONALĂ
BUCUREȘTI
1927

G. VÂLSAN

V. 3.

ROMÂNII ÎN DELTA DUNĂRII LA SFÂRȘITUL SECOLULUI XVIII

EXTRAS DIN «OMAGIU LUI I. BIANU»

CULTURA NAȚIONALĂ
BUCUREȘTI
1927

Nr. inv.
10647/1927

ROMÂNII ÎN DELTA DUNĂRII LA SFÂRȘITUL SECOLULUI XVIII.

La «Bibliothèque Nationale» din Paris se află, înregistrată sub No. C 7211, o hartă manuscrisă de o deosebită importanță pentru cunoașterea raporturilor etnice la gurile Dănuirii, către sfârșitul secolului XVIII. Această hartă poartă titlul:

Carte du Danube, depuis la ville Hirsova jusqu'à son embouchure dans la Mer Noire, avec la description de sa profondeur. (Fără loc și fără dată. Mare foaie oleată 142×75 cm, lucrată în cerneală de China și colorată în acuarelă: verde pentru ape, roșu pentru localități. Scara e în *verste*; cu creionul s'a adăogat și o scară în mile germane).

Deși nu are dată, înclin a crede că această hartă manuscrisă e lucrată înainte de 1800. Imediat după 1800, Rușii publică hărți ale Deltei relativ corect executate, de cari nu s'a folosit autorul, cu toate că, după toate semnele, lucră și el în serviciul Rusiei (folosește scara în *verste*, alături de textul francez, și așează Nordul în partea de jos a foii, adică așa cum se vede Delta privită dinspre Basarabia). Nu poate fi nici mai vechie decât hartă lui Bauer, căci are un contur superior acesteia. Data ridicării acestei hărți pare a fi îngrădită între 1780 și 1800. Nu am găsit elemente din care să scot o mai mare precizie. A ajuns la Paris, probabil în urma campaniilor lui Napoleon, care avea specialitatea de a ușura toate bibliotecile de colecțiunile de hărți, pe care le îngrămădeă la Paris. Textul, în franceză corectă, precum și ortografia numirilor de localități, permit presupunerea că autorul eră francez, poate unul din refugiații mării revoluții.

Din titlu se vede că intenția autorului a fost să dea o hartă hidrografică, în legătură cu navigația pe Dunăre. Dela Brăila până la Mare sunt date adâncimile fluviului, a brațelor însemnate și a lacurilor basarabene (în picioare). Ar putea servi ca prețios document de comparare cu hărțile similare recente, spre a se constata variațiile de curent sau ridicarea fundurilor în apele stătătoare. Desemnând toate gârlele și lacurile, autorul le arată și numirile populare și în aceasta stă marea importanță a acestui document. Bine înțeles, urechia străină a autorului nu prindea întotdeauna exact numirea; în genere însă forma corectă se poate ghici. Nu cunoaștem nici o hartă a secolului XVIII care să înregistreze atâtea numiri în Balta Brăilei și în Deltă, iar în sec. XIX, abia harta statistică rusă din 1835 se apropie ca bogăție de numiri, de harta manuscrisă pe care o analizăm acum.

Cele mai multe din aceste numiri sunt românești, sau auzite din gură românească. Această constatare confirmă cercetări făcute și mai înainte, tot asupra hărților vechi ¹⁾, care, de când devin documente științifice, bazate pe observări la fața locului, dovedesc acelaș lucru: *Românii sunt populația cea mai numeroasă în tot cursul Dunării inferioare, pe un mal și pe celălalt, până la Mare.* Formula politică din titulatura lui Mircea cel Bătrân și a altor Domni ai Țării-Românești, din sec. XIV și XV, «stăpân al ambelor maluri ale Dunării, până la Marea cea Mare», devine deci la sfârșitul sec. XVIII o realitate etnică, pe care nu trebuie să o uităm ori de câte ori se pune în discuție dreptul nostru asupra malului drept al Dunării.

REPERTORIU DE NUME GEOGRAFICE ȘI INSEM- NĂRI DE PE HARTĂ: «COURS DU DANUBE...»

Mă mărginesc la înregistrarea numirilor *de pe malul dobrogean al Dunării* și dintre brațele fluviului, atât în *Balta Brăilei*

¹⁾ G. Vâlsan, Românii în Delta Dunării, după o hartă din ca. 1769, Analele Dobrogei An. II 1920; *Ib.* «Bulgarii» lui Boscowich, în «Omagiu lui N. Iorga», Craiova 1921; *Ib.* Românii la Marea Neagră, în Graiul Românesc, No. 3, 1927.

cât și în *Deltă*. Pe acestea le dau însă *pe toate și cu ortografia originalului*.

Numiri dealungul malului dobrogean. Gârle: Kolitshera, Atalui Pezica (Pisica), Tshoulenez (Ciulineț), Rakel, Lunga, Somma (Somova). Lacuri: Plosko, Kletsch, Somovo. Sate: Hirsow, Moloditshie, Sarai, Noen (Noeni), Rosheshti, Petshenage, Narc(?), Igliza, Matshin, Garban, Vakareni, Loubkoviz, Kousaken (Cosăcheni?), Rakel, Isaaczi, Noy (pl. dela Nou, Satu-Nou), Parkesh, Doulczi (Tulcea), Grislaw, Saskoule, Sasiule Barleni, Barleni Filiponskaja, Kara Kirman.

Numiri în Balta Brăilei. Gârle: Cholinicsa (Ciulinița, Ciulnița), Bartschea (Borcea?), Kremenets, Tariza (Tărăița), Perliga, Fota, Loutshie (Luciu), Nojan fl. qui se dessèche quelquefois, Pedkouleza (Petculeț sau Petculeasa), Pojana, Lata, Chodshen (Coceni?), Lounga, Dama(?), Nogasa, Kolitshera. Lacuri: Sadna, Sherban, Popi, Koukova, Nojan. Insule: Balaban, Kisna, Niksoul (Neacșul), Constantin, Rakel, Viltshoul (Vâlciul), Kopesnek, Doudousk (Dudesc?), Nezorojane, Kotshi, Fondumari, *Isle sur laquelle il y a eu sept villages dont les habitants se sont retirés* (această insulă lungă se află dealungul Dunării vechiu, în fața Dobrogei, dela Rosești până la Iglița) ¹⁾. Lângă lacul Nojan, tot în Baltă, un semicerc poartă însemnarea *Dilban, village ruiné*.

Numiri în Deltă. Intre Danube Giurchejo (Sf. Gheorghe) și Danube Rusko (Sulina): lac Obrechene cu gârla Obrechene. Aproape de gura acestei gârle vine un drum. La capătul dinspre brațul Sulina al acestui drum e scris Karaurman și *Le Kaounegishe, lieu où l'on transmet le troupeau de Kilia*. Ne aflăm la capătul extrem al drumului de transumanță

¹⁾ Mai multe insule — Fondumari, Vitschoul, Kremene, Rakel, Niksoul, Kiska, Balan (unele spre malul stâng) — poartă litera D, pentru care se dă explicația: Isles qui sont inondées lorsque les eaux croissent et dont autrefois les habitans se retiraient pendant l'inondation, mais qui à présent sont inhabitées. Aceste note au deosebită importanță pentru lămurirea mișcărilor de populație românească pe malul dobrogean și muntean, precum și pentru studiul așa numitelor «dublete toponimice» de o parte și de alta a Dunării. Vezi C. Brătescu și G. Vâlsan, în *La Dobrogea roumaine*, Jassy, 1917.

moldovean, care ajungea la Kilia și folosea și pășunile din Deltă (cf. *N. Dragomir*, Păstoritul Săliștenilor, Lucrările Inst. Geogr. Cluj, vol. II, harta). Drumul ducea prin ținut mlăștinos la un *Petit Hameau* lângă *Bois Karallrman*, care se întindea la N lacului Tcherentshik. Tot în această regiune: lacurile Lishtihille (Lișițile), Rashoul (Roșul) și comunicând cu marea, Boul. Nimic nu arată existență Sulinei. Pe malul drept semnalat numai «un bâton de signal», iar într'o notă se spune: «Au mois de janvier et de fevrier il y avait là de vieux signaux, mais qui n'existent plus... Un signal neuf qui est aussi endomagé».

Intre brațele Sulina și Kilia: L'Isle de Léte. Incepând dinspre Tulcea întâlnim: Maison de pêcheurie, în fața orașului, între Lac Lounga și Tatar. Apoi Lac Kiperkur, Brachile mare, Brachile mic, l. Depanas. Gârle: Rousoul, Neladina, Vascrousi, Rosoul, Tintel, Zigun (Țigan). Lacuri: Buloschanicha, Geosanca mic, Fortuna, Varapol, Geosanca mare, Selebastoul, Redoukoul. Sate: Staraja Kilia, cu semn de sat, apoi spre mare: Kishla Balaban, Lete, și Kezafour. Lângă ele lacurile: Selez (Sulinet), Maliza (Mațita), Mirchiou (Merheiul), care comunică cu gârlele: Lapalka, gîrla Matiza și Samantshika.

La Apus de orașul Kilia, Brațul Kilia se desface în ramurile: Pardenă, Maloi Tatar, Le Grand Tatar, Le Danube Ivaneshta (cel mai adânc, Ivănești), le Danube Venedikoul (= Venețicul, Venețianul; Românii deci păstrau amintirea Venețienilor din secolul XIV, când aceștia stăpâneau Kilia veche) Sarmatshour, Taitashoun, Kornoi, Dibabo, Resvan, Eshaliorck, Ramirutschi. La Răsărit de orașul Kilia, brațul se desface în ramurile: Le Danube Souluma, Le Leout, Tschebilia (Cilibia), Karaoulio, Breoul, Uarba, Le Danube Karapoul, Ker Karapoula, Le Danube Madane, Gîrla Mare, Basarshikoul, Lac Basarshikulac (sic), Dere fl. La gura despre Mare, insulele: L'Isle Bilkow, Lipovenska, Kikoueme, Kouselie având în față, pe țărmul basarabean, satul *Aleleshti*, evident românesc.

Dunavățul poartă numele curios: Le Danube Vize, autorul descompunând numele în două cuvinte: Duna Văț, din care pe primul l-a tradus pe franțuzește.

Pe lângă numirile din cuprinsul hărții, autorul mai adaugă o: «*Description des petites Rivières et Detroits dont on n'a pu montrer sur la Carte l'étendue et les noms, vû le peu d'espace...*».

Iată numirile de gârle pe care le adaugă în această notă numai pentru cuprinsul Deltei (fiecare gârlă e însoțită de adâncimea apei dată în *picioare* și uneori în *toises*): Schouly, Badian, Neladina, *Rascrouzi* (Răscruci), Rousoul (Rusul), Zigan, Pardeno, Dalioraa (?), Tatare, *Goura Souanze* (Gura Șanțului?) a son embouchure près de *Ivanesti*, Resvano, Taimasziuk a son embouchure près de *Ivanesti*, *Kornoi*, *Ouarba*, *Girila mare*, Dere, *Verigui*, Souliman, Kanaboul, Drebile, Kerkaraboul, Bazarzikuley.

În aceeaș notă, însemnarea: «La distance entre l'embouchure pu Danube Giurgeva et la dernière embouchure, appelée *Bouaza-partitza* (=Portița) est de 10 heures. De *Bouaza-Partitza* jusqu'à Karakerman, où le bord dela mer est fort montagneux, il y a 6 heures».

G. VÂLSAN

